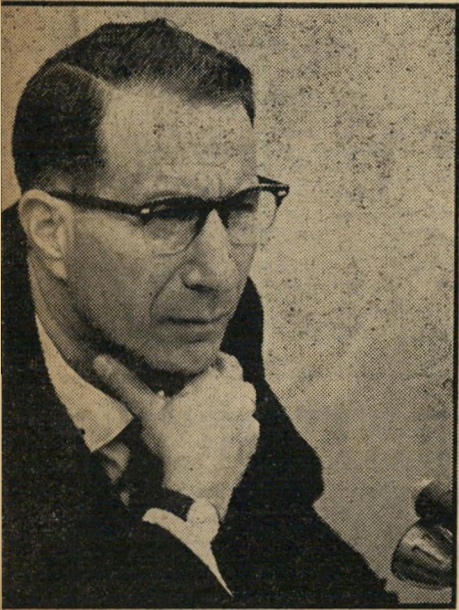

זוהי המסקנה הנובעת מכסק-הדין ההיסטורי שניתן השבוע בפרשת אהרון כהן:

כהן זכאי - החוק אשם!

שופט ויתקון
החוק זכאי, כהן זכאי

כזאת, ולהתנהג כמו מוזיק נפחד ומבוהל בכפר סובייטי. במצב כזה, מה יכול שופט ישראלי לעשות? מה עליו לעשות מול חוק נאצי או סטאליני, שנתקבל כדין בכנסת הריבונית של ישראל הבטחוניסטית? למעשה יש לשופט הגון ברירה בין שלוש אפשרויות, והן:

(א) להתפטר מתפקידו.
(ב) להפעיל את החוק הנומטי כלשונו וברוחו, אך לצין בפסקדינו כי הדבר מתנגד למצפנו.
(ג) לפרש את החוק בצורה כזאת ששוב לא יהיה סטאליטארי.

במקרה זה, נהגו השופטים לנדוי וברני זון בדרך השניה, וניסחו פסקדין המהמה, למעשה, קריאה גלויה לכנסת ולציבור לבטל את החוק הקיים, אשר "הדעת אינה סובלת" אותו.

ואילו השופט ויתקון בחר דחוק בדרך השלישית. הוא התנגד לפירוש הקיצוני של החוק, הכלול בפסקדינו של לנדוי, וטען כי אפשר להבין את כוונת המחוקק גם בצורה הרבה יותר ליברלית. הוא אימץ לעצמו פירוש ליברלי כזה, ועל פיו זיכה את אהרונצ'יק מכל אשמה.

קבע השופט ויתקון:

"אם נקבל את פירוש החוק, המוצע על ידי חברי 'אלץ האורח הזהיר להתחמק מכל פגישה ושיחה עם אדם זר... כל יוכוח על ענייני דימא ועל בעיות המנטל רות בחלל עולמנו והשנוניות במחלוקת בין הצדדים, עלול להכיל בתוכו חומר אינפורמטיבי, וכך נגיע למצב, הידוע לנו לשימצה מדוממת של מדינות מסויימות, שהאורח מופחד לדבר ולהביע את דעותיו בשיחה עם איש מהחוק. מצב זה לא יכירנו מקומו אצל עם חופשי ואני מקווה, שלא נגיע למצב כזה."

כך נוצרה תמונה מורה במיקצת, שאינה ברורה במבט שיטתי:

השופט ויתקון, שהוא דחוק מבקש לש" מור על החוק הקיים, מפרש אותו בצורה ליברלית - ותוך כדי כך הוא מגיע בהכרח לזיכוי של כהן.

השופט לנדוי, המגנה את החוק הקיים ורוצה בהחלפתו, מפרש אותו בצורה היקיצונית ביותר, ותוך כדי כך נאלץ לשלוח את כהן לשנתנים חוצי מאסר.

מי שרוצה גם בטובתו של כהן החף מפשע וגם בביטול חוקי-הזרעה, יתקשה להחליט איזה משני פסקי-הדין טוב יותר. אך דבר אחר ברור: שניהם מהווים מכה מוחצת לש"ב ולחיי קיו, ושניהם מהווים נצחון מודי היר לעורך הדין אליעזר טויסטר, פניגורו של אהרונצ'יק, ולכל אותם שמענו במשך שנים כי כהן הוא קורבן תפימפשע של חוק תועבה.

סודית. אבל מכיוון שמסר ידיעה לא-סודית, הריני חייב להרשיע אותו כעוון מסירת ידיעה סודית."

כל שיחה היא פשע!

במצב זה, כל פגישה של אורח ישראלי עם אדם זר כלשהו - יהיה דיפלומט אמריקאי או נערת-זוהר איסטראלית, ראש-שבט מאוגנדה או עתונאי מפילין - היא עבירה חמורה על החוק.

כל שיחה כזאת מהווה ריגול חמור, בלי כל קשר לתוכנה.

כי על מה יכול הישראלי לדבר עם הור? אם ישתה עמו קפה ויעיר כי קפה זה בא מברזיל - הרי מסר לו ידיעה במובן החוק. אם יצביע על גליון של ג'ורנלס פוסט, המונח על השולחן, ויפליט כי אין להאמין אף לשורה אחת בעתון זה, מאחר שהוא ממומן על-ידי מפא"י - הרי מסר ידיעה פוליטית חשובה.

אפילו תצמצם השיחה למוגיהאחיר, הרי זו עבירה. כל ידיעה על מזגיהאחיר חשובה במלחמה המודרנית, כי יש לה חשיבות לגבי פעולת פצצות גרעיניות, טילים ומטוסים. אם מסר ידיעה על מוגיהאחיר (למשל: "אצלנו תמיד הם בחודש החגים, כי לעיתים קרובות נושבת רוח מזרחית!") הרי מבחינה חוקית, "מסר ידיעה והתכוון לפגוע בבטחון המדינה."

ואכן, בפסקדין חשוב ביותר, מלפני תריסר שנים, המשמש תקדים לכל מערכת המשפט הישראלית (והמצוטט גם בפסקדין זה) קבע השופט משה זילברג:

"המלחמה המודרנית היא סטאליט, כל כוללת, והיא מקיפה ומשתרעת על כל שטחי החיים של העם ושל המדינה. הן פונטציאל של המדינה, המוראל של האזכ לוסיה שלה, רמת התרבות, יחסי הפעילות שבה, האדמיניסטרציה, חינוך טכני, חרשות, השכלה וכדומה - כל אלה הם דברים שהאוייב מבקש ומעוניין לדעתם למי טרות המלחמה, או המלחמה העתידה שלו, כדי להשתלט, בבוא היום, על המדינה כולה... נכון, כל פרט כשהוא לעצמו אינו חשוב כלל, אבל איסופם של הפרטים ההם, מיונם, צירופם, בידורם, סידורם - כל הפסיפסים הללו ממצאים לאוייב את תמונה המלאה, השלמה שהוא משתוקק לקבל מחיי המדינה."

לפי הגדרה זו (הנכונה בשלעצמי מזה) - כל משפט המתפרסם בגליון זה של "העולם הזה" הוא "ידיעה" במובן החוק, ומסירת כל פרט כזה היא עבירה חמורה.

הברירה לשופט הגון

ל מדינה בעולם יודעה, כמובן, שיריביה ואויביה מעוניינים בכל ידיעה על הנעשה בה. בכל זאת אין המדינות ה"חופשיות מגבילות את חופש-הדיבור, אינן שמות מחסום בפי עתוניהן, ואינן אוסרות על אזרחיהן לשוחח עם זרים. מדוע? מפני שהשקפת-העולם הדמוקרטית קובעת ש"חופש האזרחים חשוב עד אין שיעור יותר מאשר היתרון הקטן הנובע ממיניע אינפורמציה בלתי-סודית כזאת מן האוייב. כיצד קרה כי ישראל קיבלה בשטח זה דחוק את התורה הסטאליטארי, מן הסוג הנהוג בארצות פאשיסטיות וקומוניסטיות? יש לכך היסטוריה פשוטה. בשנים הראשונות של המדינה היה צורך למצוא דרך חוקית למלחמה יעילה בכריחת הצעירים הערביים, שעברו את הגבול וחזרו ליש"ר. על הצהיית הגבול אפשר היה לדון אותם רק לארבעה חודשי מאסר. על כן התחילו לדון אותם על פי סעיף של מסירת ידיעות לחוקרים הערביים, שאפשר להענישם במאסר של שנים רבות. לצורך זה נקבע כי כל מה שצעיר כזה מסר לחוקר ערבי מעבר לגבול - ואף אם לא ידע ולא מסר שום סוד - מהווה "ידיעה".

כמו דברים רבים במדינה, שהומצאו נגד הערבים, הרי גם תפיסה זו חוזרת ומתקמת ביהודים. כיום מחייב סעיף זה את האזרח הישראלי לברוח מכל מגע עם תייר או עתונאי זר, לשתום את פיו בעת פגישה

אחר (א22) קובע, כי "מי שמסר ידיעה והתכוון לפגוע בבטחון המדינה, דינו - מאסר חמש-עשרה שנה."

מה זאת ידיעה? ידיעה היא כל דבר ש"הוא, כולל ידיעה שפורסמה בכותרת ה"ראשית של צהרון, או בשער של שבועון המ"י, מי שמסר לאדם זר בעל פה ידיעה שפורסמה באותו יום בכתב בכותרת ראשית, בעתון בעל תפוצה של מאה אלף טפסים, הרי הוא אשם על פי סעיף זה."

לא-משפטן יכול להתפתות לחשוב כי ה"מלים "ההכחן לפגוע בבטחון המדינה" מהות סייג מוחלט להגנה על אדם מגורל זה. זוהי טעות גמורה. "כחנה" היא, ב"מקרה זה, משג משפטי טהור. לפי החוק, אדם מוסר לאיש זר ידיעה, בידעו כי האש הזר ימסור אותה לממונים עליו, וכי אלה יכולים להשתמש בה לרעת המדינה - הרי מסתבר מכך כי "ההכחן לפגוע בבטחון המדינה".

היינו: אין צורך להוכיח כי נאשם באמת התכוון לפגוע בכטי חוקי הכוונה נובעת באופן אוטורי מטי מן המעשה - בלי כל קשר לכוונה האמיתית, הפנימית, ה"נאשם, ואפילו היתה כוונת ה"נאשם הפוכה.

אהרון כהן הודה מרצון, בלי הסתייגות, כי שוחח עם המדען הור על דברים שאין בהם שום סוד - למשל, על רעיונות הפעולה השמית, ועל הרכב תנובה. מכיון שהיה עליו לדעת כי ב"שיחו ימסור זאת לממשלתו (ואין ספק שדע זאת) הרי עבר - לפי הודאת עצמו - עבירה על פי סעיף זה.

וכאן צעדו השופטים לנדוי וברנזון את הצעד הסוגר את המעגל: אדם אינו יכול לטעון כי היה לו "הסבר סביר" לפגישה שבה עבר עבירה. משמע: אפילו היתה לכהן סיבה סבירה לפגישה עם המדען הור - הרי טענה זו מתבלטת אוטומטית כאשר הוא מודה שמסר לאיש זה ידיעה לא-סודית, דבר שהוא בזוקת עבירה.

שופט לנדוי
החוק אשם, כהן אשם

כך נסגר המעגל האבסורדי, המורכב כולו מהנחות ("חוקות") כישפשיות. מאחר שכהן מסר לאיש הזר ידיעה לא-סודית, חוקה היא שעבר עבירה על חוקי-הזרעה. מאחר שלא היתה לו סיבה סבירה, הרי חוקה היא שעבר את העבירה ששמה "מגע עם סוכן זר". מאחר שנפגש עם סוכן זר, חוקה היא שנחשב כאילו מסר ידיעה סודית. מאחר שמסר ידיעה סודית - חוקה היא שהוא מרגל.

כל המעגל מזכיר מתזהויות של קפקא. כי פירושו הוא פשוט שעל השופט לקבוע: "אני מאמין כי הנאשם לא מסר שום ידיעה"

להזכיר אותו, החלטת הש"ב לתת לאהרון צ'יק להסתבר, כדי לתפסו בקלקלתו. אחרי 17 פגישות, שרובן נתקיימו בביתו של נהן עצמו, ושכל אחת מהן נרשמה על-ידי אהרונצ'יק ביומנו, אסר הש"ב את כהן. כך נוצר מצב אבסורדי: לכל שאר ה"מדענים, שנפגשו עם הסוכן הזר, למרות שידעו כי הור סוכן זר - "הסבר סביר" - כי הש"ב התר להם פגישות אלה בפירוש. ואילו לכהן, שלא ידע על אזהרה כזאת, אין לדעת הש"ב, "הסבר סביר" - דחוק מפני שלא הוזרה.

בית-המשפט קבע כי הוא מאמין בפירוש כי כהן לא מסר לס כן שום ידיעה סודית, אם לא שום ידיעה בשטח הבטחוני. אם כן, על מה דובר באותן הפגישות? סיכס ואת בית-המשפט: "עם א' דיבר (כהן) על הציונות והקיבוץ, על משק העובדים, על הנובה והמסביר, וייתכן גם על סולל בנוה, מפעלי תרבות וחינוך... על אורחים יש ראלים... על הפעולה השמית... על ה" כרוך בעבודתו של כהן."

כמה פעמים ביקש ואיש הור את כהן לברר לו פרטים, שאינם סודיים. כהן לא עשה זאת. רק פעם אחד מלא אחרי בקשה כזאת - כאשר ביקש האיש הזר לקבל פרטים על מהות הפעולה השמית, רעיון נותיה ואישיה. מובן שכל הפרטים האלה פורסמו לא פעם בהרחבה בעתונות, והיו רחוקים מלהיות סודיים.

זהו המצב העיבודי, שנתקבל על-ידי כל השופטים. על סמך עובדות אלה קבע השופט ויתקון שיש לזכות את כהן מכל אשמה. ואילו השופטים האחרים קבעו כי על פי החוק הקיים אין להם ברירה אלא להרשיע את כהן בריגול חמור - על פי עובדות אלה בלבד.

החופש השופטים: "תוצאה זאת, שהחוק כופה אותה, אין הידיעה סובלתה, ואף הראגה לבטחון ה" מדינה אינה יכולה להצדיקה."

מעגל הקסמים הנורא

אין יכולה שיחה עם איש זר, השר אהה בארץ בשליחות מדינת רשמית, על עניינים גלויים ובלתי-סודיים, להחת ריגול חמור? אין נוצר ההכרח הכופה על ה" שופטים לשלוח אדם למאסר של שנים על מעשה כזה?

התשובה לכן טמונה באותו חוק-זרועות. כי איתן חוק, כפי שמסתבר מדברי השופטים לנדוי וברנזון, יוצר את השרשרת הבאה של הנחות משפטיות:

- מי שנפגש עם אדם שיש סוד לה שד בו שנשלח לארץ על-ידי מדינה זרה על מנת לאסוף כאן ידיעות - דינו כדין המקיים מגע עם סוכן זר.
- מי שמקיים מגע עם סוכן זר ואין לו הסבר סביר לכך - "רואים אותו כאילו מסר ידיעה סודית."
- מי שמסר ידיעה סודית - דינו מאסר חמש-עשרה שנות מאסר.

משמע: אין שום צורך להוכיח כי ה" נאשם מסר ידיעה סודית, יותר מזה: אפילו משוכנעים השופטים לחלוטין כי לא מסר הנאשם ידיעה סודית כלשהי - חייבים הם להרשיעו כאילו מסר ידיעה סודית. כהן נפגש עם איש זר - אדם שבלי ספק היה יסוד לחשוד בו, למרות ששהה בארץ בהסכמת הממשלה. על כן יכול היה כהן לצאת ממעגל-קסמים נורא זה רק בדרך אחת: להוכיח שיש לו "הסבר סביר" לכהן היה, כמובן, הסבר סביר - כאיש מדע היה מעוניין להחליף דברים עם מדען זר. השופט ויתקון מקבל הסבר זה. אך שני השופטים האחרים פוסלים אותו בצורה מיוחדת-במינה: הם הכניסו את כהן ל" מעגל-קסמים שני.

וזהו העוקן העיקרי של פסק דין היסטורי זה - העוקן המגלה את מהות החוק בצורה הזוועתית ביותר.

כמו מחזה של קפקא

י לפי החוק, אין איסור המסירה מוגבל לידיעות סודיות דחוק. סעיף